

”Erämaan junalla” Oulusta Kuusamoon kesällä v. 1922

Korpiselkäläinen opettaja Yrjö Laine toimi 1920-luvulla tarmokkaasti Karjalan pakolaisten koulutus- ja huoltoasioiden järjestelyissä. Kesällä 1922 hän matkusti näissä asioissa Kuusamoon ja kirjoitti tuosta retkestään kiinnostavan kuvauksen Sortavalassa ilmestyneeseen Vapaa Karjala -lehteen.

Opettaja Laine kertoo siinä, mitä vaikeuksia Kuusamon pakolaislasten koulunkäynnin alkuun saattamisessa oli, miten vähin voimin liikkeelle lähdettiin. Kirjoitus on ajan kuvauksena mielenkiintoinen ja samalla mainio matkakertomus; siitä saa hyvän käsityksen niistä vaikeuksista, joita matkustavainen kohtasi vielä 1920-luvulla eli vajaat 60 vuotta sitten.

Yrjö Laine

Saimme käskyn ”virkamme” puolesta matkustaa Kuusamoon. Aluksi ei tuo taipaleelle lähtö tuntunut juuri miltään, vaikka jo ennakkolaskelmiemme mukaan tiesimme, että se on pisin reissu, mitä olimme tehneet. Vasta kun Värtsilän asemalla katsoimme rautatiematkan pituutta, joka osoitti Ouluun olevan 920 kilometriä ja siitä edelleen Kuusamon kirkolle 25 peninkulmaa, rupesi vähän niinkuin pelottamaan tuo matkan pituus ja kaikki mahdolliset ja mahdottomat mutkat, joita voipi matkalle eteen sattua.

Ostimme kuitenkin lipun Ouluun ja toisen Pieksämäelle makuuvaunuun ja läksimme matkalle. Pääsimme Elisenvaaraan, missä piti siirtyä toiseen junaan. Siinäkin oli vapaita makuupaikkoja, mutta vasta suuren tingan ja komennon jälkeen sai konduktööri siivoojattaren tekemään vuoteen. Kun olimme vielä kerran Haapamäellä muuttaneet junaan, pääsimme viimeinkin Ouluun, pohjoisimman läänimme pääkaupunkiin.

Saatuamme asunnon erästä hotellista, täytyi ryhtyä ensi töiksi tiedustelemaan, milloin ensimmäinen auto lähtee Kuusamoon.

Hotellin edeskäypä selitteli, että viime kesänä Kuusamon osuuskaupan kuorma-auto kulki kahdesti viikossa Kuusamoon, mutta nyt hän ei sanonut tietävänsä, kun kesä vasta oli alussa. Tuon keskustelun aikana ilmestyi viereemme eräs tavallista lihavampi herrasmies, joka tiesi totena kertoa, että

Kuusamon osuuskaupan auton kulkuajoista parhaiten tietävät SOK:n konttorissa ja kehoitti kääntymään puhelimitse sinne. Hän tiesi vielä, että lähtee Oulusta erämaahan päin postiautokin — ainakin Pudasjärvelle saakka, mutta siitä on vielä 140 kilometriä Kuusamoon.

Kiitimme neuvoista ja tartuimme puhelimeen ja pyysimme SOK:n konttoriin. Sieltä vastattiin erittäin kohteliaasti, että Kuusamon osuuskaupan auto lähti täältä juuri pari päivää sitten Kuusamoon ja pitäisi huomenna olla täällä ja ylihuomenna lähteä takaisin. Niin jäimme odottamaan tuon ”erämaan junan” lähtöä ja sitä kesti kolme päivää.

Siinä oli tarpeeksi aikaa kaupungin katselemiseen sekä ”virka-asioitten” selvittelyyn Vienan-Karjalan pakolaisten sikäläisessä huoltokonttorissa. Tiesimme, että huoltokonttorin puheenjohtajana oli tri Snellman, mutta hänen asuntoaan emme tienneet. Ei muuta kuin kun taas osoitekalenteriin käskisi. Osoitteen saatuamme ostimme kaupungin asemakaavakartan, joten keneltäkään kyselemättä löysimme kaikki paikat, joissa oli käytävä.

Saatuamme ”audienssin” tri Snellmanille selitimme hänelle, että tehtävämme on järjestää kouluja pakolaisten lapsille — paljonko on vielä Kuusamossa pakolaisten lapsia 7—15 vuoden välillä? Tri Snellman tarttui erittäin kohteliaasti asiaan valitellen vaan sitä, ettemme ennen olleet päässeet Kuusamoon kouluja järjestelemään. Kaivoi kirjansa esiin ja ilmoitti, että sen ikäisiä pakolaislapsia on siellä noin 319. — Tiedustelin, eikö kaikkia Kuusamossa olevia pakolaislapsia siirretä pois? Tri Snellman kohotti olkapäitään ja sanoi: ”Sellainen on sisäasiainministeriön päätös, mutta sitä on perin vaikea toteuttaa käytännössä. Kaupungissa on parhaillaan mainitun ministeriön esittelijäsihteeri Heilimo, joka voipi antaa tarkempia tietoja.” Samassa tuotiinkin sana, että esittelijäsihteeri Heilimo on saapunut seurassaan valtion pakolaisavustuskeskuksen toimitusjohtaja, agronomi Hyvärinen. — Esittelijäsihteeri Heilimo totesi, mitä tri Snellman pakolaisten siirrosta oli sanonut, mutta kehoitti siitä huolimatta menemään Kuusamoon ja järjestämään koulut pystyyn. Sen kuultuamme kumarsimme syvään ja läksimme.

Jäimme odottamaan Kuusamon ”junan” lähtemistä. Kolmannen päivän aamuna menimme SOK:n konttoriin ottamaan lopullista selvää, milloin pääsisimme lähtemään.

Auto oli yöllä tullut ja viety remonttiin. Rupesi jo huoletuttamaan, mutta samalla ilmestyi mainitun auton kuljettaja siihen ja vakuutti, että tänään klo 6 ip. lähdetään Kuusamoon. Se oli lohduttava tieto, sillä jouten vetelehtiminen oudossa kaupungissa rupesi ikäväksi painumaan.

Saadaksemme sen päivän paremmin kulumaan ostimme kaupungin kaikki sanomalehdet, joita ei Oulussa ilmesty kuin viisi: kaksi porvarillista, yksi maalaisliittolainen, yksi kommunistinen ja yksi sosialidemokraattinen. Levitimme ne kaikki yht’aikaa sohvan ja sängyn päälle saadaksemme oikein perinpohjan vastailla, miten hellästi ne näin vaalien edellä toisiaan sinuttelivat. Mielenkiintoisin ja päivänpolttavain asia oli niihin aikoihin kommunististen uittomiesten lakko Iijoen lauttahdistyksen työmailla.

Kun ”junan” lähtöaika rupesi lähenemään, menimme Oulun porvarillisen osuuskaupan Arinan ruokatavarakauppaan ja lastasimme siellä matkalaukkuumme syötävää erämaamatkalle, sillä asiantuntijat vakuuttivat, ettei majataloista saa juuri muuta kuin ”kesäätynyttä” kalaa, voita ja leipää.

Saavuimme matkatavaroineemme täsmälleen klo 6 ip. SOK:n konttorin edustalle. Siinä seisoj auto kuormattuna 2 500 kilon lastilla ja 9 matkustajaa odottamassa lähtöä. Osa matkustajista sijoittui istuimille, toisten täytyi kiivetä kuorman päälle, me saimme sijan kuljettajan viereen. Näin lähdettiin hiljalleen kulkemaan Oulujoen sillalle ja siitä edelleen Kiiminkiin päin. 4 kilometriä kuljettuamme ”juna” seisahtui. Kuljettaja kapusi alas, aukaisi konehuoneen kannen. Tarkasteltuaan sitä hetkisen raapaisi niskaansa ja sanoi: ”Ei tuu mitään. Tässä sitä ollaan. Akselin laakerikuulat on seppä jättänyt sulkematta, kone ei toimi.” Ehdotti, että matkustajat palaisivat takaisin kaupunkiin. Hän yön seutuna rakennuttaa koneen ja huomenna klo 9 sitten lähdetään. Ei kukaan virka mitään. Me olemme jo tarpeeksi saaneet Oulussa olla, ei haluttanut enää sinne palata. Rohkenimme ehdottaa, että eikö kuljettaja voisi ottaa viallista osaa koneesta ja ajaa pyörällä sitä korjuuttamaan, jos ei ole suuritöinen. Siihen yhtyi matkassa olja eräs nuori maanmittausinsinööri ja lopulta koko joukko.

Kuljettaja teki niin ja parin tunnin kuluttua hän palasi takaisin ja niin yritettiin taas matkata. Vettä satoi niinkuin Nooran aikana. Maantie mitä keinoimmassa kunnossa. Epäilytti suuresti, päästäänkö ollenkaan perille saakka.

Kiimingin kirkolle päästyä kuului auton alta rysäys. Mitähän nyt mahtoi tulla? ”Resorit on poikki”, sanoi kuljettaja, ”tässä ollaan taaskin”.

Mitäs nyt tehdään? Oulu on jäänyt jo 24 kilometrin taakse! Kuljettaja tuntui jo hermostuvan. Emme uskaltaneet ruveta ehdotuksiamme ilmaisemaan, vaan odotimme hänen omia aloitteitaan.

— Jos ei olisi yön aika, niin voisi puhelimella pyytää Oulusta lähettämään autokyydillä uudet resorit, mutta nyt ei sekään käy päinsä. Joku matkustajista huomautti, että joihinkin toimenpiteisiin on ryhdyttävä, jos mieli Kuusamon perukoille päästä. ”Ei muuta neuvoa ole”, huomautti kuljettaja, ”kuin purkaa koko kuorma ja palata takaisin Ouluun”. Niin tehtiinkin.

Me kaikki nuotion tekoon ja istuttuamme siinä yön auto saapui uusien resorein varustettuna. Tavarat jälleen paikalleen ja taaskin taipaleelle. Seuraavan yön puolivälissä pääsimme Korennon majataloon, joka on kauniin Korentojärven rannalla, Oulun ja Kuusamon matkaa puolivälissä. Uni olisi ollut erittäin tarpeellinen kaikille, mutta kun majatalohuoneissa oli jo nukkujat, suuri pirtti ”vuokrattuna” ruskeaselkäisille ”kesäasukkaille”, ei nukkumisesta tullut mitään. Useimmat matkustajista tunkeutuivat kolean yön vilustamina lämpimään keittiöön, joka oli tavallisen suuri tupa sekkin. Paitsi tavallista yöilman lemua tunki siinä sieraimiin joku muukin aivan sietämätön haju. Kun isäntä huomasi meidän hajuaisintiemme elkeet, huomautti hän hiljaisesti emännälleen, että tuo kesäytynyt kalavati on vietävä pois. Kun se vietiin pois ja ikkuna avattiin, oheni keittiön ilmakerros suuresti, karpäsetkin saivat norkeutta siipiinsä ja alkoivat aamunälkäänsä pureksia; erittäin haluttu ruokapaikka niillä näytti olleen erään matkassamme olleen herran kalju päälaki.

Vähän levähdettyämme lähdettiin matkalle, joka sujui nyt verrattain hyvin lukuunottamatta Maanselän harjanteilla ole-

Opettaja Yrjö Laineen matka ei ollut turha. Tässä Kuusamon kirkonkylän pakolaiskoulun oppilaat ja opettajat vuositutkintopäivänä 5.6.1923.

via suuria mäkiä, joissa piti useita kertoja vauhtia ottaa, jopa liejuisia paikkoja teloitellakin. — Vihdoin pääsimme Kuusamon kirkolle.

Kirkonkylä on verrattain kaunis, järven rannalla, etäämpänä laaja rahkasuo, jonka laiteilla näimme muutamia poroja vasikoineen. Huomattavin ilmiö kaikissa kirkonkylissä on kauppapuotien suuri lukumäärä. Niinpä Kuusamossakin oli 7 kauppaa, niistä kolme vienankarjalaisten: Paavo Ahavan, Tero Ahavan ja Kotaniemen* Kylässä on kansanopistokin, jossa viime aikoina on tietojansa kartuttamassa myöskin karjalaisia nuorukaisia ja neitoseja.

Päästyämme kosketuksiin sikäläisten pakolaisten huolto- toimikunnan kanssa, pyysimme lähiseudulla olevat pakolaiset kokoontumaan kansanopistolle, missä selitimme heille, että lapsille järjestetään Suomen valtion kustannuksella koulut ja kaikki 7—15 vuoden ikäiset lapset ovat ehdottomasti kouluun pantavat. Mielellään sen teemmekin, kuului yksimielinen vastaus.

Sitten piti ryhtyä kouluhuoneistoja ja opettajia hankkimaan, joka Kuusamossa ei ollut helppo asia. Tarkoitus oli saada paikalliset opettajavoimat noihin kouluihin, mutta Kuusamossa kuten yleensä rajaseudulla on opettajia verrattain vähän. Suuren houkuttelun jälkeen suostuivat kirkonkylään sijoitettuja pakolaislapsia opettamaan kuukauden ajaksi kansanopiston johtaja V. Virnes ja johtajatar Starck ja heidän ”väsyttään” suostui syyskuun 1. päivästä jatkamaan katekeetta Rantanen.

Lämsän kylään, jossa oli enimmäkseen pakolaisia, saimme opettajaksi käsitöiden neuvojan, rouva Niskalan ja Poussunkylään kiertokoulunopettaja U. Lämsän. Kouluikäisiä lapsia oli Kuusamossa kesäkuun alussa 317. Eihän kolme opettajaa tuommoisen lauman kanssa paljoakaan alkuopetuksen antamisessa aikaan saa, mutta kuten jo mainitsimme ei Kuusamossa voinut asiaa sen paremmin järjestää. Vanhemmalle väelle lupasi esitelmiä pitää ja keskusteluiltoja järjestää kansanopiston johtaja Virnes.

Pidettyämme muutamia esitelmiä pakolaisille ja ihailtuamme Pohjolan kirkkaita kesäiöitä lähdimme paluumatkalle, joka sujui verrattain nopeasti Ouluun.

Lyhennelmä (Vapaa Karjala n:o 32—33A/1922)

* Kirjoittaja tarkoittaa nähtävästi Iivo Kaukoniemeä.

KELOMESTARIT KY

- KELOHONKAKEHIKOT
- PIILUHIRSIKEHIKOT
- AVAIMET KÄTEEN TOIMITUKSET

— Lomamatat, Edustusmatat, Lomakyläprojektit
KELOMESTARIT Ky, puh. 989-3242 tai 3243
Teollisuustie 93600 Kuusamo

93600 KUUSAMO ☎ 989-220 21 Telex 3818 hotku sf

Hotelli Kuusamo sijaitsee järven rannalla Kuusamon keskustan välittömässä läheisyydessä. Matkaa hotellista torille, kauppoihin ja muihin palvelupisteisiin on noin 100 metriä.

- 93 kpl 2 hengen huoneita
- 1 kpl 3 hengen suite, jossa sauna
- Vuodekapasiteetti yht. 189 hengelle
- Edullinen asuntobungalow 18 huonetta

Kaikissa hotellihuoneissa oma kylpy tai suihku, WC, puhelin, keskusradio, väri-TV, ja satelliittikanavat, video

Pääravintola, baari, yöravintola, saunabaari
8 kokoustilaa 6–150 hengelle, 3 ryhmätyötilaa
Suurin yhtenäinen tila 450 hengelle

Kolme saunaa, uima-allas

Ajanmukaiset AV-välineet, videot (VHS ja Beta)

HOTELLI
☆☆☆☆

KUUSAMO
FINLAND

Onnen alku

*Sulje silmäs, katsees peitä,
hiljaisuutta kuunnellen.
Sataa kasteen kyyneleitä
auringossa haihtuen.*

*Kuuman kätes kosketusta
käteni mun värähtää,
mieleen siitä hipaisusta
jäähyväisten tuska jää.*

*Älä kysy, älä kysy,
yhtään sanaa tiedä en.
Sanat haihtuu, ei ne pysy,
sanat: alku virheiden.*

*Älä lähtemästä estä —
ruohon kaste kimmeltää.
Suurta onnea en kestä,
pieni liian pieneks jää.*

LINDA RUUD
Suom. AINO KAASINEN

ESSO
HUOLTOASEMA T. AHAVA
KUUSAMO, PUH. 12560